

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
ТЯПКІНОЇ ЮЛІЇ ОЛЕГІВНИ
«Армія та суспільство: політико-інституційний вимір»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 052 Політологія

Армія – завжди була, є і буде опорою держави і найважливішою складовою частиною суспільства. Однак, щоб ця опора залишалася непорушною, необхідна активна взаємне інформування, тісний, нерозривний і органічний контакт між військовою структурою і різними верствами суспільства. Тільки так виникає взаєморозуміння. Військові зацікавлені в тому, щоб їх розуміли, їм довіряли. Коли такий взаємозв'язок налагоджений якісно, суспільство підтримує свою армію і розуміє, чим вона живе і для чого існує. Саме цим і зумовлена актуальність досліджуваного явища у роботі Тяпкіної Юлії Олегівни.

Об'єктом дослідження авторка визначила сучасне суспільство, а предметом дослідження – політико-інституційна експлікація взаємодії армії та суспільства, що трансформується.

Метою дослідження дисертантка Тяпкіна Ю. О. зазначила здійснення комплексного аналізу взаємодії армії та суспільства, що трансформується, у політико-інституційному вимірі. Відповідно до мети завдання роботи полягають у наступному: здійснити огляд концептуальних інтерпретацій сучасного суспільства у політологічному дискурсі; виявити специфіку концептуальних інтерпретацій сучасного суспільства, як суспільства, що трансформується; визначити теоретико-методологічні засади дослідження армії (збройних сил) як елемента соціально-політичної реальності; здійснити політико-інституційну експлікацію армії у контексті суспільства ризику; визначити базові моделі взаємодії армії та сучасного соціуму за умов його трансформації в суспільство ризику; з'ясувати особливості функціонування та взаємодії армії та інших суспільних в контексті трансформації українського соціуму.

Головним здобутком роботи є те, що дослідження є одним з перших досліджень у вітчизняній політичній науці щодо робочих моделей політичних практик, які відтворюють основні напрями і специфіку взаємодії армії та суспільства за умов трансформації останнього у суспільство ризику.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому що вперше запропоновано авторський варіант методології дослідження взаємодії армії та суспільства на підставі визначення перспективи нормалізації ризиків за умов постійних змін, насамперед, на інституціональному рівні на засадах комплементарного застосування неінституціонального підходу та евристичного потенціалу теорії суспільства ризику.

Значення дисертаційної роботи Тяпкіної Юлії полягає в тому, що одержані результати наукової роботи можуть бути використані як теоретико-методологічний фундамент та набір емпіричного інструментарію для різнобічного вивчення та аналізу шляхів адекватного реагування на нові загрози та ризику, що продукуються за сучасних умов розвитку суспільства, що трансформується; для розробки стратегій поведінки України у сфері національної безпеки, воєнного будівництва, розробки шляхів реформування силових структур України

Основні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані органами влади (Верховною Радою України, Адміністрацією Президента України, Кабінетом Міністрів України) та вищими військовими навчальними закладами у науково-дослідній діяльності та навчально-методичному процесі. Окремі позиції роботи можуть бути використані при викладанні загальних та спеціальних політологічних дисциплін, можуть бути включені у навчальні курси з відповідних дисциплін; при написанні монографій та збірників статей з проблематики дослідження з питань національної безпеки, воєнного будівництва, розробки шляхів реформування силових структур України під впливом нових асиметричних загроз, удосконаленні законодавства в питаннях боротьби з тероризмом та незаконними збройними формуваннями, підвищення ефективності миротворчої діяльності вітчизняних збройних контингентів тощо; при складанні

навчально-методичних матеріалів, навчальних програм та посібників для студентів спеціальностей «Політологія», «Міжнародні відносини», «Державне управління» та курсантів військових закладів.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (215 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок. Також наявна анотація двома мовами (українською, англійською). Дисертаційна робота за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України щодо такого виду наукових робіт. Представлений рукопис дисертації у повній мірі відображають зміст роботи, відповідають спеціальності 052 Політологія.

Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, підтверджується 10 публікаціями (6 одноосібних і 4 у співавторстві), із них 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України з політології, включених до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Європейського Союзу (Польщі), з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію, 4 публікації у збірках матеріалів конференцій різних рівнів.

У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи Тяпкіної Ю.О., слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження:

1. На с.34, аналізуючи поділ суспільства на експертів і всіх інших, варто було б дослідити формування нетократії – термін використаний в книзі А. Зодерквіста «Нетократія» (2000 р.), що означає нову форму управління суспільством, основа якої не матеріальні цінності, а інформація. Доступ до достовірної інформації і маніпуляції з нею забезпечують владу над іншими учасників того чи іншого соціуму (суспільства, країни, держави).

2. У підрозділі 1.2. варто було би дослідити також процес політичних і соціальних змін, спрямованих на встановлення демократичного ладу в найзагальнішому сенсі, який визначають як демократизація. Як пише А. Мельвіль, «історія становлення та розвитку демократичних норм і практик говорить про те, що демократія – це процес, процес розвитку, розширення й оновлення ідей та

принципів, інститутів і процедур». Тобто впровадження демократії є процесом демократизації, що відбувається постійно. Цей термін адекватно відбиває різноманітність зовнішніх і внутрішніх обставин, особливостей та поліваріативності підсумків процесу демократичного розвитку.

3. Також у підрозділі 1.2. можна було би використати поділ відповідно до ретроспективного аналізу на три групи теорії демократії – класичні, молоді, гібридні та взаємозв'язки між ними (див. *Митко А.М. Інформаційна демократія: реалії та виклики часу: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2014, 400 с.*).

4. У підрозділ 2.1, характеризуючи види війн (с.97-99), авторці можна було би приділити увагу класифікації поколінь війн, яка притаманна західним науковцям: перше покоління характеризується лінійною тактикою часів застосування холодної зброї й мушкетів; друге – упровадженням тактики «вогню й маневру», часів Першої світової війни та безпосередньо перед нею; третьому поколінню властива тактика широких маневрів, оточень супротивника й прорив його ліній оборони на велику глибину з використанням великих танкових з'єднань та авіації; війна четвертого покоління (Fourth generation warfare (4GW)) – конфлікт, який характеризується стиранням відмінностей між безпосередньою війною й політикою, між залученими в неї військовими та цивільним населенням.

5. У Розділі 2 варто було би додати трактування концепції «Шлях війни», яка передбачає сприйняття війни як культурного явища. Постулати концепції – спосіб, у якому суспільство веде війну, є відображенням його культури, і на основі зворотного зв'язку він може впливати на цю культуру. За твердженням Дж. Кігана війна є вираженням культури, вона часто є визначальною для певної форми культури й навіть у певних суспільствах сама культура.

6. Також вважаю за сьогоdnішнього стану військового та ідеологічного протистояння України та Російської Федерації за доцільно окремо визначити дослідження війни свідомості (консцієнтальної війни) як компонента гібридної війни, спрямований на ураження свідомості, руйнування ідентичності, а також здатності людини до самоідентифікації, результатом якої є руйнування комунікативних навичок, неправильна організація часу, поставлення цілей,

швидка зміна планів, зменшення ефективності механізмів саморегуляції (самоконтроль, реальне прогнозування, визнання результатів, моделювання подій). До особливостей війни свідомості відносять такі риси, як латентність упродовж тривалого часу; різноманітність, гнучкість і непередбачуваність засобів впливу; застосування насильницьких методів викривлення інформаційно-комунікативного простору; стирання чіткого розмежування «друг-ворог»; руйнування духовних цінностей, уявлень про добро й зло, здатності людини до вільної самоідентифікації та ін.

7. У підрозділі 2.2. вивчаючи інституціоналізм варто було проаналізувати різницю між поняттями «інститут» та «інституція». З тексту дисертації не зрозуміло чи розрізняє авторка ці термінами чи вважає їх тотожними.

8. Доречно у підрозділі 3.1. приділити увагу діяльності організацій, які за сутність та навіть назвою акцентують увагу на гендерному аспекті війни та миру (наприклад ГО «Жінки за мир»). Також цікавим було би дослідження кількості жінок – керівниць силовими та військовими міністерствами, інститутами й ін.

Окремо хотілося б позитивно відзначити дослідження взаємовпливу таких інститутів як армія та церква (с.197-201), що вкрай важливо для сучасної української держави, особливо в умовах посиленої пропаганди ідеології «руського міра».

Вважаю, що вищезазначені зауваження суттєво не впливають на результат дослідження та проведена автором робота дає підстави зробити висновок, що дисертаційна робота Тяпкіної Юлії Олегівни «Армія та суспільство: політико-інституційний вимір» відповідає усім існуючим вимогам, які висуваються до дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії в сфері політології за спеціальністю 052 Політологія.

**Доктор політичних наук, професор,
декан факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки**

А. М. Шуляк